

SOLIQ QARZDORLIGINI QISQARTIRISH ORQALI KORXONALAR MOLIVAVIY BARQARORLIGINI MUSTAHKAMLASHNING USTUVOR YO'NALISHLARI

Payziyev Xamid Orziqulovich

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti
mustaqil izlanuvchisi

<https://orcid.org/0009-0005-9258-7973>

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20955945>

Mazkur tezisda korxonalar moliyaviy barqarorligini ta'minlashda soliq qarzdorligini qisqartirishning ahamiyati, soliq qarzdorligi yuzaga kelishining asosiy sabablari hamda uni kamaytirish orqali korxonalar faoliyatini yanada samarali tashkil etishning ustuvor yo'nalishlari tahlil qilingan. Shuningdek, soliq ma'murchiligini takomillashtirish, raqamli texnologiyalarni keng joriy etish va korxonalarda moliyaviy boshqaruv tizimini rivojlantirish bo'yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Kirish

Bozor iqtisodiyoti sharoitida korxonalarning moliyaviy barqarorligi mamlakat iqtisodiy taraqqiyotining muhim omillaridan biri hisoblanadi. Korxonalarning samarali faoliyat yuritishi nafaqat ularning iqtisodiy manfaatlarini, balki davlat byudjeti daromadlarining barqaror shakllanishini ham ta'minlaydi. Shu nuqtai nazardan, soliqlarni o'z vaqtida va to'liq undirish davlat moliyaviy siyosatining ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi.

Korxonalar faoliyatida uchraydigan muhim muammolardan biri soliq qarzdorligining yuzaga kelishidir. Soliq qarzdorligi korxonaning moliyaviy resurslariga salbiy ta'sir ko'rsatib, uning to'lov qobiliyatini pasaytiradi, investitsion imkoniyatlarini cheklaydi va ishlab chiqarish jarayonining uzluksizligini izdan chiqarishi mumkin. Shu sababli soliq qarzdorligini qisqartirish orqali korxonalar moliyaviy barqarorligini mustahkamlash bugungi kunda iqtisodiy islohotlarning muhim yo'nalishlaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda.

Mamlakatimizda tadbirkorlik subyektlarini qo'llab-quvvatlash, soliq yukini optimallashtirish hamda zamonaviy soliq ma'murchiligi tizimini joriy etish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Ushbu islohotlarning asosiy maqsadi korxonalar faoliyati uchun qulay ishbilarmonlik muhitini yaratish va soliq qarzdorligini kamaytirish orqali iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashdan iborat.

Soliq qarzdorligining mohiyati va korxona moliyaviy barqarorligiga ta'siri

Soliq qarzdorligi korxonaning davlat oldidagi majburiyatlarini o'z vaqtida bajarmasligi natijasida yuzaga keladi. Bunday holat korxona moliyaviy faoliyatiga turli salbiy oqibatlarni keltirib chiqaradi.

Birinchidan, soliq qarzdorligi mavjud bo'lgan korxonalar qo'shimcha moliyaviy xarajatlarga duch keladi. Soliq qarzi uchun hisoblanadigan penya va jarimalar korxonaning foyda miqdorini kamaytiradi hamda aylanma mablag'lar hajmiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Ikkinchidan, soliq qarzdorligi korxonaning kredit reytingiga ta'sir etadi. Banklar va moliyaviy institutlar qarzdor korxonalarga kredit ajratishda ehtiyotkorlik bilan yondashadi. Bu esa investitsion loyihalarni moliyalashtirish imkoniyatlarini kamaytiradi.

Uchinchidan, soliq qarzdorligi korxonaning ishbilarmonlik obro'siga putur yetkazadi. Hamkorlar va investorlar moliyaviy intizomi past bo'lgan korxonalar bilan uzoq muddatli hamkorlik qilishga qiziqish bildirmaydi.

To'rtinchidan, katta miqdordagi soliq qarzlar korxona faoliyatining to'xtab qolishiga yoki bankrotlik xavfining ortishiga sabab bo'lishi mumkin. Natijada ishlab chiqarish hajmi qisqaradi, ish o'rinlari kamayadi va iqtisodiy faollik pasayadi.

Shu bois soliq qarzdorligini qisqartirish korxonalarning moliyaviy mustahkamligi va raqobatbardoshligini oshirishning muhim omili hisoblanadi.

Soliq qarzdorligini yuzaga keltiruvchi omillar

Korxonalarda soliq qarzdorligi shakllanishiga ta'sir etuvchi omillar ichki va tashqi omillarga bo'linadi.

Ichki omillarga quyidagilar kiradi:

- moliyaviy rejalashtirishning yetarli darajada tashkil etilmaganligi;
- buxgalteriya hisobidagi xatolar;
- korxona daromadlarining pasayishi;
- pul oqimlarini boshqarishdagi kamchiliklar;
- rahbariyatning moliyaviy intizomga yetarli e'tibor qaratmasligi.

Tashqi omillar esa quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- iqtisodiy inqiroz va bozor kon'yunkturasining yomonlashuvi;
- inflyatsiya darajasining oshishi;
- soliq qonunchiligidagi tez-tez o'zgarishlar;
- xomashyo va energiya resurslari narxlarining ortishi;
- tashqi iqtisodiy omillarning ta'siri.

Mazkur omillar korxonalarning moliyaviy imkoniyatlarini cheklab, soliqlarni o'z vaqtida to'lashga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli soliq qarzdorligini kamaytirish bo'yicha kompleks yondashuvni qo'llash zarur hisoblanadi.

Soliq qarzdorligini qisqartirishning ustuvor yo'nalishlari

Korxonalar moliyaviy barqarorligini mustahkamlash maqsadida soliq qarzdorligini qisqartirish bo'yicha bir qator ustuvor yo'nalishlarni amalga oshirish maqsadga muvofiqdir.

Soliq ma'murchiligini takomillashtirish

Soliq qarzdorligini kamaytirishda samarali soliq ma'murchiligi muhim ahamiyat kasb etadi. Soliq organlari va soliq to'lovchilar o'rtasidagi munosabatlarni soddalashtirish, elektron xizmatlar hajmini kengaytirish hamda nazorat mexanizmlarini optimallashtirish orqali soliq intizomini oshirish mumkin.

Elektron hisobot topshirish tizimlari, onlayn nazorat-kassa mashinalari va elektron hisob-fakturalar soliq majburiyatlarini bajarish jarayonini ancha yengillashtirmoqda. Natijada hisob-kitoblardagi xatolar kamayib, qarzdorlik yuzaga kelishining oldi olinadi.

Moliyaviy boshqaruv tizimini rivojlantirish

Korxonalarda moliyaviy boshqaruv tizimini takomillashtirish soliq qarzdorligini kamaytirishning asosiy omillaridan biridir. Buning uchun korxonalarda byudjetlashtirish, pul oqimlarini rejalashtirish va moliyaviy risklarni boshqarish tizimlari joriy etilishi zarur.

Soliq to'lovlari uchun alohida moliyaviy rezervlarni shakllantirish korxonalarning to'lov qobiliyatini oshirib, qarzdorlikning oldini olishga xizmat qiladi.

Raqamli texnologiyalarni keng joriy etish

Raqamlashtirish zamonaviy iqtisodiyotning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Soliq ma'lumotlarini avtomatik qayta ishlash, sun'iy intellekt asosidagi tahliliy tizimlardan foydalanish va elektron monitoring mexanizmlarini rivojlantirish orqali soliq qarzdorligini sezilarli darajada kamaytirish mumkin.

Raqamli texnologiyalar yordamida korxonalarning moliyaviy holati real vaqt rejimida monitoring qilinadi va ehtimoliy qarzdorliklar oldindan aniqlanadi.

Soliq madaniyatini oshirish

Korxonalarda soliq madaniyatini rivojlantirish ham muhim yo'nalishlardan biridir. Soliq to'lovchilarning huquqiy va moliyaviy savodxonligini oshirish, buxgalterlar va moliyachilar malakasini muntazam ravishda oshirib borish soliq intizomini mustahkamlaydi.

Soliq qonunchiligidagi o'zgarishlar bo'yicha muntazam seminarlar va treninglar tashkil etilishi soliq majburiyatlarining to'g'ri bajarilishiga xizmat qiladi.

Soliq qarzlarini restrukturizatsiya qilish mexanizmlarini rivojlantirish

Ayrim hollarda korxonalar vaqtinchalik moliyaviy qiyinchiliklar sababli soliq qarzdorligiga duch kelishi mumkin. Bunday vaziyatlarda soliq qarzlarini bo'lib-bo'lib to'lash yoki muddatini uzaytirish mexanizmlaridan foydalanish korxonalarning moliyaviy faoliyatini tiklashga yordam beradi.

Mazkur mexanizm korxonaning ishlab chiqarish faoliyatini davom ettirishi bilan bir qatorda davlat byudjetiga tushumlarning ham saqlanib qolishini ta'minlaydi.

O'zbekistonda soliq qarzdorligini kamaytirish bo'yicha amalga oshirilayotgan islohotlar

Yangi O'zbekiston sharoitida soliq tizimini modernizatsiya qilish va tadbirkorlik faoliyatini qo'llab-quvvatlash bo'yicha muhim islohotlar amalga oshirilmoqda. Soliq yukining maqbullashtirilishi, ayrim soliqlar bo'yicha imtiyozlarning joriy etilishi va elektron xizmatlarning kengaytirilishi korxonalarning moliyaviy holatini yaxshilashga xizmat qilmoqda.

Shuningdek, soliq organlari tomonidan risklarni tahlil qilish tizimi joriy etilib, nazorat tadbirlari xavf darajasiga qarab tashkil etilmoqda. Bu esa halol faoliyat yuritayotgan korxonalar uchun qulay sharoit yaratmoqda.

Kelgusida sun'iy intellekt texnologiyalarini soliq ma'murchiligiga keng joriy etish, soliq to'lovchilar bilan individual ishlash tizimini rivojlantirish va profilaktik choralarni kuchaytirish orqali soliq qarzdorligini yanada qisqartirish mumkin.

Xulosa

Korxonalar moliyaviy barqarorligini ta'minlashda soliq qarzdorligini qisqartirish muhim iqtisodiy ahamiyatga ega. Soliq qarzdorligi korxonalarning to'lov qobiliyatini pasaytirib, investitsion faolligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi va davlat byudjeti daromadlarining kamayishiga olib keladi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, soliq qarzdorligini qisqartirishning ustuvor yo'nalishlari sifatida soliq ma'murchiligini takomillashtirish, moliyaviy boshqaruv tizimini rivojlantirish, raqamli texnologiyalarni keng joriy etish, soliq madaniyatini oshirish hamda qarzdorliklarni restrukturizatsiya qilish mexanizmlarini takomillashtirish alohida ahamiyatga ega.

Mazkur yo'nalishlarni amaliyotga keng tatbiq etish korxonalarning moliyaviy barqarorligini mustahkamlash, ularning raqobatbardoshligini oshirish va mamlakat iqtisodiyotining barqaror rivojlanishini ta'minlashga xizmat qiladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti farmonlari va qarorlari.
3. O'zbekiston Respublikasi Soliq qo'mitasi ma'lumotlari.
4. Musgrave R.A. *Public Finance in Theory and Practice*.
5. Stiglitz J.E. *Economics of the Public Sector*.